Milița Petrașcu

(ortografiat uneori Pătrașcu)

n. Melania Ojoga, 1892, Chișinău, Imperiul Rus – 1976, București, România

de Valentina Iancu

“A tăcut râsul Miliței Petrașcu și nu-l vom mai auzi niciodată, râsul care tâșnea ca un fulger și destăinuia toată firea ei, ironică, duioasă, mândră, violentă, veselă și chiar tragică, astfel cum arătau ochii ei de o transparență de azur - *privirea lui Hamlet*, cum îi spuneam eu”, scria Cella Delavrancea în 1976, în necrologul publicat la scurt timp după moartea artistei Milița Petrașcu. Despre râsul inconfundabil și molipsitor al Miliței Petrascu au mai scris și Henriette Yvonne Stahl, Cecilia Cuțescu, Marcel Iancu sau Brâncuși. În amintirea contemporanilor, Milița Petrașcu este caracterizată totdeauna printr-o vervă uluitoare, fie că lucra în atelier, organiza expoziții, scria, găzduia ceaiuri dansante sau saloane după modelul parizian.

Milița Petrașcu s-a născut la Chișinău, după unele surse în 1892, după altele în 1888. Există controverse și în ceea ce privește numele real al artistei, în unele surse tatăl Miliței apare cu numele Nikolai Nikolaevici Nedov, în altele Nicolae Ojog. Istoricul de artă Ioana Vlasiu a identificat un document care atestă că numele mamei artistei era Varvara Ogoja, născută Geleţki. Așadar, Milița se numea Melania Ojoga, înaintea primei căsătorii cu Pierre Curie. Primele lucrări sunt semnate Militza Curie, apoi activează o perioadă cu numele Marie Curie. După divorțul de Pierre Curie se căsătorește cu Ing. Emil Petrașcu. Uneori numele Petrașcu a fost dactilografiat Pătrașcu. Milița apare de asemenea cu mai multe ortografieri, între care Milita, Militza, Melitza. Aceste confuzii în privința datei nașterii și a numelui fac o eventuală cercetare aprofundată un demers anevoios.

Milița Petrașcu a copilărit în casa bunicului matern din satul Frăsinești (comuna Bălănești), aflat pe malul Prutului, la granița dintre Imperiul Rus și Regatul României, astăzi în Republica Moldova. Primii ani din viața sunt cunoscuți din puținele mărturii ale artistei. În volumul de eseuri dedicate întâlnirilor cu artista, Petru Vintilă include următoarea mărturie:

"Primele portrete le-am făcut în copilărie. Nu aveam mai mult de opt-nouă ani. Mergeam la Frăsinești, pe malul Prutului, unde era o împărăție de lut gras și umed, de o finețe a materiei de care îmi aduc și acum aminte cu nostalgie. Sculptura era atunci pentru mine un joc, un basm. Făceam statuete și măști din lut, omuleți cărora le puneam dinți de scoici. (...)

Dar adevărata mea lucrare de debut am realizat-o la vârsta de cincsprezece ani. Era o mască a bunicului meu. Era preot și credeam că el avea puterea magică de a vindeca oamenii bolnavi psihic."[1]

Nici la capitolul formării profesionale informațiile biografice nu sunt precise. După cum observă cercetătoarea Monica Enache, în fișa biografică din catalogul expoziției "Egal. Artă și Feminism în România Modernă":

"despre perioada studiilor artistei sunt disponibile variante biografice contradictorii, bazate pe diverse surse orale. Lipsa documentelor care să ateste cu certitudine afiliera/ prezența ca studentă a Miliței Petrașcu în cadrul instituțiilor de învățământ menționate de diverse biografii, ne determină să privim cu rezervă aceste informații, existând posibilitatea apariției de date noi, în urma unui eventual studiu exhaustiv".

Cronologia și specificul studiilor efectuate la Moscova, Saint Petersburg și Munchen nu este clară, amintirile artistei din diferite epoci sunt contradictorii. Un sigur aspect este cert, la începutul secolului XX, în universitățile de artă de stat din Imperiul Rus și cel German, femeilor nu le era permis studiul sculpturii. Asociată cu forța fizică, sculptura a rămas mult timp o disciplină privită ca eminamente masculină. În Europa prima generație de femei sculptore s-a format în privat, în atelierele unor sculptori deschiși să ignore prejudecățiile vremii. Milița Petrașcu a studiat în atelierele lui Henri Matisse, Antoine Bourdelle (L'académie de la Grande Chaumière) și Constantin Brâncuși. Activitatea pariziană a artistei, atât perioada formării, precum și participarea la diverse expoziții în capitala Franței este atestată documentar. De asemenea, influența celor trei profesori se regăsește în mod subtil, dar recognoscibil, în creația artistei, reflectându-se în anumite opțiuni stilistice și de expresie (tăietura directă de la Brâncuși sau predilecția pentru expresia clasicizantă a portretelor în maniera lui Bourdelle). Cu toate acestea, aceste influențe nu se traduc printr-o preluare mecanică a modelelor formative, artista reușind să își păstreze individualitatea creatoare și să își contureze un limbaj plastic propriu, fără a deveni un simplu epigon al maeștrilor săi. Într-un interviu publicat în 1925 în revista Rampa (anul VIII, nr 2163), Milița Petrașcu precizează următoarele:

"Am trecut, la Paris, cu Bourdelle prin amplificarea și exaltarea arhaică a formelor, cu Henri Matisse prin logica tranșantă și clară a desemnului și rămăsei multă vreme fascinată fără să pot face nimic înaintea operei lui Brâncuși până când sub influența acestei ființe

1 Petru Vintilă Milița, București, Heliopolis, 2006 p. 26

formidabile căruia îi datoresc atât din formația mea actuală, o nouă convingere s'a creat în mine dând naștere operei mele prezente.

Arta mea nu are nici o tendință însă am un crez incontestabil în procesul de realizare al operei."

La jumătatea anilor '20, Milița Petrașcu s-a stabilit la București. S-a implicat în mișcarea locală de avangardă, ca membră activă a grupului format în jurul revistei "Contimporanul". A participat la toate expozițiile Contimporanul, deopotrivă ca expozantă și organizatoare. Participă la expozițiile moderniste organizate de Gruparea Arta Nouă și cele Asociației Grupul Nostru. Ocazional organizează expoziții personale sau un duo cu Marcel Iancu, de care a legat-o o lungă prietenie. Publică în revistele avangardiste "Contimporanul", "Punct", "Integral" și "unu". Lucrează în această perioada inspirată de căutarile moderniștilor în direcția simplificării formei, experimente la care renunță în deceniul următor în favoarea unui limbaj artistic clasicizant, inspirat din arta antichității greco-romane. În 1925 a debutat în arta de for public cu lucrarea "Monumentul Eroilor Regimentului 13 Artilerie" din Constanța. Un deceniu mai târziu, în anul 1936 este inaugurată fântâna Miorița în cadrul festivalului Luna Bucureștilor, un proiect realizat de arhitectul Octav Doicescu. Milița Petrașcu a realizat mozaicurile în alb și negru care decorează fântâna cu scene din balada populară Miorița.

La inițiativa Ligii Naționale a Femeilor Române din Gorj (cunoscută ca Liga femeilor gorjene), prezidată de Arethia Tătărescu, Milița Petrașcu realizează, în anul 1935, Mausoleul Ecaterinei Teodoroiu, monument funerar și comemorativ amplasat în centrul municipiului Târgu Jiu. Conceput sub forma unui sarcofag, monumentul preia ca sursă de inspirație tipologia sarcofagelor romane antice. Structura sa, de formă dreptunghiulară, este amplasată pe un postament alcătuit din trei trepte și realizată din travertin italian. Programul decorativ este constituit dintr-o serie de basoreliefuri dispuse pe cele patru laturi ale sarcofagului, care redau secvențe semnificative din biografia eroinei. Liga femeilor gorjene îi lansează propunerea realizării unui al doilea monument în memoria eroilor căzuți în primul război mondial. Milița Petrașcu îl propune pe Constantin Brâncuși pentru această comandă care stă la baza foarte cunoscutului ansamblu monumental din Târgu-Jiu, "Calea Eroilor" (*Masa tăcerii, Aleea scaunelor, Poarta sărutului* și *Coloana infinitului).* Relația de prietenie dintre Milița Petrașcu și Brâncuși este sărbătorită prin amplasarea în 2001 în parcul din Piața Dorobanți redenumit recent "Brâncuși" a unei copii în bronz, la scară mărită, după portretul pe care sculptora l-a realizat sculptorului de la Hobița în anii '30, aflat în prezent în colecția Muzeului de Artă din Târgu Jiu.

Milița Petrașcu a fost o susținătoare activă a mișcării feministe din România. A făcut parte din rețeaua extinsă a uneia dintre cele mai mari organizații feministe interbelice, "Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române" (AECPFR) prin intermediul cărora intra în contact cu "Asociația femeilor gorjene". A fost membră activă a "Asociației femeilor pictore și sculptore", fondată de Cecilia Cuțescu Storck, Olga Greceanu și Nina Arbore. Convingerile feministe ale Militei Petrașcu pot fi puse în relație cu interesul constant pe care artista l-a manifestat față de reprezentarea femininului, concretizat în numărul considerabil de portrete dedicate femeilor, realizate de-a lungul diferitelor etape ale activității sale artistice. Recurența acestei teme în ansamblul creației sale sugerează existența unei dimensiuni programatice a demersului sculptural, în cadrul căreia figura feminină dobândește o importanță aparte, atât ca subiect al reprezentării plastice, cât și ca posibil suport al unor preocupări legate de afirmarea și vizibilitatea femeii în spațiul cultural și artistic al epocii. Din această perspectivă, portretistica Militei Petrașcu poate fi examinată și prin prisma raporturilor dintre practica artistică și sensibilitatea femi-

nistă, configurând un teritoriu de analiză relevant pentru înțelegerea modului în care artista a abordat reprezentarea identității feminine. Deși, în receptarea actuală a operei sale, beneficiază de o vizibilitate mai mare portretele unor personalități masculine, între care se înscrie și bustul lui Victor Eftimiu (Nr. inv. A.1367), păstrat în colecția Muzeului Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe, această situație evidențiază și necesitatea unei reconsiderări a ansamblului creației sale portretistice. O asemenea abordare ar permite readucerea în atenție a numeroaselor reprezentări feminine și o înțelegere mai amplă a locului pe care acestea îl ocupă în configurarea universului său artistic. Alături de portretele unor personalități istorice, precum Ana Ipătescu (MNS, Nr. inv. A.1370), cele mai multe dintre femeile portretizate au făcut parte din cercul apropiaților artistei. Prin portretele femeilor din cercul său de prietene, dintre care fac parte personalitățile vremii, actrițe, artiste, muziciene, profesoare sau politiciene, Milița Petrașcu aduce o contribuție semnificativă imaginii femeii moderne în arta românească. Din punct de vedere formal, portretele Miliței Petrașcu se remarcă printr-o tratare sintetică a fizionomiei, în care simplificarea volumelor păstrează individualitatea modelului. Tunsorile scurte sau bretonul, specifice modei feminine interbelice, participă la definirea unei noi imagini a femeii, în timp ce expresivitatea chipurilor și caracterul individualizat al portretelor sugerează afirmarea unei identități feminine autonome, desprinse de tiparele tradiționale de reprezentare. „Maria cântecelor” (Nr. inv. A.1369) impresionează prin expresivitatea chipului feminin, care evocă, prin trăsăturile și atitudinea sa, imaginea Mariei Tănase, apropiată a cercului avangardist și bună prietenă cu Milița Petrașcu. Privirea ușor înălțată, ochii mari și buzele întredeschise sugerează parcă o voce gata să se desprindă în cântec, iar gâtul alungit conferă figurii o notă de noblețe și fragilitate. Contrastul dintre delicatețea chipului și textura frământată a părului accentuează forța expresivă a lucrării. “Portretul o atrage în mod deosebit. Deprinzându-ne cu preferințele sale, ne dezvăluie nouă însine. Pătrunde fără cruțare originea și, pentru a-i extrage obârșia, suprapune viziunile deosebite ale aceleiași fețe, prin subtilitatea amănuntelor, ceea ce nu întrerupe, totuși, niciodată, fluiditatea sa”, observa cu precizie pianista Cella Delavrancea, o prietenă apropiată a artistei, al cărei portret este păstrat în colecția Muzeului Național de Artă al României. În evocarea Cellei Delavrancea, procesul artistic al Miliței Petrașcu se distinge printr-o capacitate de observație psihologică aprofundată, care depășește simpla redare a trăsăturilor fizionomice. Această perspectivă se regăsește și în relatarea din necrologul publicat în *Tribuna României*, în care pianista rememorează circumstanțele realizării propriului portret: “Când începea un portret analiza modelul cu atenția minuțioasă a unui medic. Mi-aduc aminte cum, înainte de a poza la dânsa, a venit de mai multe ori acasă la mine, dimineața, când făceam exerciții de tehnică la pian. Sta pe divan, cu un caiet de schițe, eu la game și preludii de Bach. După un timp îi auzeam zglobiu, râsul scurt. Nu i-am văzut schițele niciodată. Dar capul de bronz de la muzeu care mă reprezintă e o lucrare remarcabilă. A prins expresia de mirată așteptare care mă caracterizează. A fost singurul artist plastic în fața căruia nu am căscat mereu și cu lacrimi irepresibile, ca bietele fiare când le privești după zăbrele. Cu Milița mă simțeam pe altă zonă a vieții, ca pe un nor, plutind într-un eter de incantații’

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Crăciun, Victor *Milița Petrașcu. Statuia nefăcută. Convorbiri și eseuri*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1888

Cristea, Maria *Milița Petrașcu sau modernitatea claicului*, Ed. Litera, București, 1983

Delavrancea, Cella *Dintr-un secol de viață,* ed. Eminescu, București 1987

Iancu, Valentina *Egal. Artă și feminism în România modernă*, ed. MNAR, 2015

Nistor, Simona *Milița Petrașcu*, ed Meridiane, București, 1973

Vintilă Petre *Milița,* ed Eminescu, București, 1972

Vlasiu, Ioana *Milița Petrașcu. Maeștri basarabeni din secolul XX*, ed Arc, Chisinău, 2006

Arhiva TVR (online). “Prim plan. Milița Petrașcu” https://www.youtube.com/watch?v=XU5FUKMMRW8&t=27s (ultima verificare 4.11.2026)